

**ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN XALQ
MAHNI VƏ RƏQSLƏRİNİN TƏDRİSİ MƏSƏLƏLƏRİ**

Rüstəmovə Sevinc İlham qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
rustamovasevinc5@mail.ru

Xülasə: Məktəblilərin milli-mənəvi dəyərlərimizə məhəbbət ruhunda tərbiyə edilməsində xalq musiqisinin rolu böyükdür.

Məqalədə Azərbaycan xalq mahnı və rəqslərinə ümumtəhsil məktəblərində verilən yer, bu istiqamətdə işin mühüm əhəmiyyəti, forma və üsulları araşdırılıb.

Açar sözlər: məktəb, musiqi, xalq mahnısı, xalq rəqsi, tərbiyə

Ключевые слова: школа, музыка, народные песни, народные танцы, воспитание

Key words: school, music, folk songs, folk dances, education

Azərbaycan musiqi folklorunun zəngin və mühüm sahələrindən birini mahnı və rəqslər təşkil edir. Mahnı hər kəs tərəfindən sevilən və geniş yayılmış bir janırdır. Azərbaycan xalqının həyatı, mübarizəsi, sevinc və kədəri mahnılarda öz əksini tapmışdır. Xalqın yüksək mənəviyyəti, onun əhval ruhiyyəsi məhs xalq mahnılarında tərənnüm olunmuşdur.

Azərbaycan xalq musiqisinin böyük bir qismini xalq rəqs musiqisi təşkil edir. Rəqsləri yaradan xalq özüdür. Mahnılarda olduğu kimi, rəqslərdə də xalqın hissləri və arzuları, məharəti və qəhrəmanlığı əks etdirilir. Azərbaycan rəqslərinin çox qismi zəhmət prosesləri ilə, məişət və əənənlərlə əlaqədardır. Məişətdə, yəni yığıncaqlarda, toy məclislərində, qonaqlıqlarda, xalq şənliklərində və s. yerlərdə ifa edilən rəqslər ritmik xarakterinə, melodiyasına və hərəkət sürətinə görə ağır-mülayim, yüngül-oynaq və qaytağı tipli cəld rəqslərə bölünür.

Azərbaycan xalq mahnı və rəqs musiqisi parlaq, melodik rəngarəngliyi, zəngin lad-məqam əsası, müxtəlif ritmik xüsusiyyətləri ilə fərqlənilir. Xalq mahnı və rəqslərinin hər biri klassik muğamlara əsaslanmış və onlardan bəhrələnmişdir.

Azərbaycanın zəngin musiqi mədəniyyətinin qiymətli nümunələrindən olan Azərbaycan xalq mahnı və rəqsləri xalq yaradıcılığının əsas növləridir.

Məktəblilərin musiqi tərbiyəsi və musiqi inkişafında milli musiqidən istifadə probleminin tədqiqini bir çox tədqiqatçılar müraciət etmişlər. Azərbaycanda musiqi tədrisi və eləcə də musiqi tərbiyəsi sahəsində tədqiqatlar, proqram və dərsliklərin yazılmasına, elmi, metodiki vəsaitlərin hazırlanmasına 1960-cı illərdən başlanılmışdır. Bunlara misal olaraq Y.Kərimov, O.Rəcəbov, Ə.Ağayev, V.Xəlilov, F.Sadiqov, N.Məlikməmmədov, S.Quliyev, J.Qədimova, Z.Abdullayeva, M.Dadaşova, A.Rüstəmovə, R.Əliyeva, S.Əsgərova, S.Almuradova və bir çox başqalarının adlarını qeyd etmək olar. O.Rəcəbovun “Azərbaycan ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması problemləri”, S.Əsgərovanın “Azərbaycan ümumtəhsil məktəbləri musiqi müəlliminin professional hazırlığının elmi- pedaqoji əsasları”, V.Xəlilovun “İbtidai siniflərdə Azərbaycan xalq yaradıcılığını nümunələrinin öyrədilməsi estetik tərbiyə vasitəsi kimi”, F.Sadiqovun “Uşaqlarda bədii yaradıcılıq qabiliyyətlərin formalaşdırılması üzrə işin nəzəriyyəsi və praktikası”, N.Məlikməmmədovun “Azərbaycan xalq musiqisi şagirdlərdə musiqi estetik

tərbiyə qabiliyyətlərinin tərbiyə vasitəsi kimi”, A.Rüstəmovanın “Azərbaycan aşığı yaradıcılığı yeniyetmələrin musiqi inkişafında vasitə kimi”, S.Qurbanəliyevanın “Şəxsiyyət və musiqi” adlı elmi tədqiqat əsərlərinin hər birinin öz tədqiqat obyekti olsa da, Azərbaycan xalq musiqisindən məktəblilərin musiqi tərbiyəsində istifadə məsələləri də elmi əsaslarla işıqlandırılmışdır.

Yuxarıda adı çəkilən alimlər tərəfindən aparılan tədqiqatlarda irəli sürülən fikirləri ümumiləşdirərək qeyd etmək olar ki, ümumi təhsil müəssisələrində musiqi fənninin əsas məqsədi milli və bəşəri sənət nümunələri əsasında şagirdlərdə musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişafını təmin etməkdən ibarətdir.

Müasir dövrdə ümumi təhsil məktəblərində istifadə edilən “Musiqi”dən məktəb dərslərinin mövzu baxımından araşdırılması göstərir ki, dərslərə aşağıdakı xalq mahnı və rəqsləri daxil edilmişdir:

I sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Çal oyna”, Azərbaycan xalq rəqslərindən - “Nəlbəki”, “Qaytağı”, “Birilyant”, “Yallı”, “Köçəri”, “Cəngi”, “Novruzu”, “Azərbaycan” [3, s. 15, 20, 21, 31, 80].

II sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Bənövşə”, “Çal oyna”, xalq rəqslərindən - “Yallı”, “Quzum”, “Cəngi”, “Novruzu”, “Pambığı” [4, s. 13, 20, 24, 39].

III sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından “Qalanın dibində bir quş olaydım”, xalq rəqslərindən “Həsəni”, “Qəşəngi”, “Xəzəri”, “Ey Yallı” [5, s. 31, 33, 37, 55].

IV sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Bağçada gül”, xalq rəqslərindən - “Yallı”, “Qaytağı”, “Cəngi” [6, s. 9, 19, 68, 70].

V sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Sarı bülbul”, xalq rəqslərindən - “Yallı”, “Qaytağı”, “Cəngi” [7, s. 36, 39, 45, 48].

VI sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Sarı bülbul”, “Laçın”, “Qaçaq Nəbi”, “Ay bəri bax”, “Hüsnün Bağında”, “Laçın”, xalq rəqslərindən - “Tərəkəmə”, “Şalaxo” [8, s. 13, 31, 49, 66, 67, 69, 88, 94].

VII sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Qaçaq Nəbi”, “Qubanın ağ alması”, “Çal oyna”, xalq rəqslərindən - “Qaytağı” [9, s. 15, 22, 64, 69].

VIII sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Küçələrə su səpmişəm”, “Aman ovçu”, “Bu gün ayın üçüdür”, “Hüsnün Bağında”, “Evləri var xana xana”, “Bu gələn yara bənzər”, “Aman ovçu”, xalq rəqslərindən - “Darçını”, “Cəngi” [10, s. 9, 26, 27, 31, 46, 63, 64, 67, 68].

IX sinif - Azərbaycan xalq mahnılarından - “Babanın yolu daşdı”, “Çayımızın adı var”, “Şuşa ceyranı”, “Evləri var xana xana”, “Bu gələn yara bənzər”, “Aman ovçu”, “Sarı gəlin”, xalq rəqslərindən - “Vağzal”, “Yallı” xalq mahnı və rəqslərinə yer verilmişdir [11, s. 28, 31, 40, 48, 51, 56, 57, 78, 103].

Dərslərdə musiqi materialının müxtəlif uşaq musiqi fəaliyyət növlərini əhatə etməsi, mahnı və rəqlərin obraz-məzmununa uyğun rəngli şəkillərin, rəqs elementlərini açıqlayan sxemlərin verilməsi müsbət haldır.

Minilliklər boyu şifahi yolla nəsilədən nəsilə ötürülən, musiqişünaslar, bəstəkarlar tərəfindən nota alınmış xalq musiqi nümunələrimizə musiqi dərslərində daha geniş yer verilməsi məqsədəuyğundur.

Təlim və tərbiyə prosesində, musiqi sahəsində şagirdlərə bilik, bacarıq və vərdislərin verilməsində böyük potensial imkanlara malik olan xalq mahnılarından və rəqs musiqisi nümunələrindən geniş şəkildə istifadə edilməsi şagirdlərin musiqi qabiliyyətlərinin daha səmərəli inkişafına şərait yaradır.

Ədəbiyyat

1. Qəribova A. Məktəbəqədər müəssisələrdə uşaqların musiqi tərbiyəsi üzrə işin təşkili. //Pedaqogika üzrə fəlsəfədoktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı, Bakı, 2014, 28 s.
2. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, Adiloğlu, 2010, 160 s.
3. Rəcəbova N., Quliyeva Ş., Əliyeva Z. Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Şərq-Qərb, 2020, 80 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1087>
4. Rəcəbova N., Quliyeva Ş., Əliyeva Z. Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Şərq-Qərb, 2021, 64s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1253>
5. Rəcəbova N., Quliyeva Ş., Əliyeva Z. Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Şərq-Qərb, 2022, 64 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1473>
6. Rəcəbova N., Quliyeva Ş., Əliyeva Z. Ümumtəhsil məktəblərinin 4-cü sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Şərq-Qərb, 2023, 80 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1711>
7. Rəcəbov O., Kazımov N., Axundova Y., İmanova O. Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Təhsil, 2020, 80 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1711>
8. Rəcəbov O., Kazımov N., Axundova Y. Hüseynova L. Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Şərq-Qərb, 2021, 112 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1268>
9. Rəcəbov O., Kazımov N., İmanova O. Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Şərq-Qərb, 2022, 96 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1474>
10. Rəcəbov O., Kazımov N., Babayeva A. Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Təhsil, 2019, 96 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=89>
11. Rəcəbov O., Kazımova N., Qasımov R. Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün “Musiqi” dərslisi. Bakı, Təhsil, 2020, 128 s. URL:<https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=107>

Saytoqrafiya

12. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi saytı. URL:<https://president.az/az/articles/view/63979>
13. Məktəblinin Elektron Musiqi Kitabxanası. URL: <http://mk.musiqi-dunya.az>
14. “Musiqi”dən məktəb dərslisləri. URL:<https://www.trims.edu.az>.

**ПРОБЛЕМЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ НАРОДНЫХ ПЕСЕН И
ТАНЦЕВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ**

Рустамова Севиндж Ильхам кызы

Резюме

Воспитание школьников в духе любви к национальным и духовным ценностям имеет важную роль в формировании их личности.

В статье исследуется место народных песен и танцев Азербайджана в общеобразовательных школах, значимость работы в этом направлении, а также формы и методы, используемые для этого.

**AZERBAIJANI PEOPLE IN GENERAL SCHOOLS ISSUES OF TEACHING
SONGS AND DANCES**

Rustamova Sevinc İlham

Summury

The role of Azerbaijani folk music in educating schoolchildren in the spirit of love for national and spiritual values is significant.

The article explores the place of Azerbaijani folk songs and dances in general educating schools, the importance of work in this direction, as well as the forms and methods used for this purpose.

Rəyçi: baş/müəllim Mehriban Hacıyeva

GDU-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 saylı protokolu

Daxil olma tarixi